

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

КАМЕНЕВА Наталія Миколаївна

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА В
УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

08.01.01. - Політична економія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на ³⁴~~з~~добуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків 1995 р.

00755832 (U)

Дисертація є рукопис. Робота виконана в Харківському державному університеті.

Науковий керівник:

- кандидат економічних наук,
доцент Довгаль В.Ю.

Офіційні опоненти:

- доктор економічних наук,
професор Тарасенко Галіна Дем'янівна
/Донецький державний технічний університет/
- кандидат економічних наук,
доцент Шиловцева Надія Василівна
/Харківський державний педагогічний університет/

Провідна організація - Харківський державний економічний університет.

1415

Р.З.

Захист відбудеться "15" березня 1995р.
о 1415 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д 02.02.11 в Харківському державному університеті за адресою:
ЗІ0077, Харків, майдан Свободи, 4, ауд. У-67.

З дисертацією можна ознайомитися у Центральній науковій бібліотеці університету.

Автореферат розісланий "25" листопада 1995р.

Вчений секретар
вченої спеціалізованої ради

Соболєв В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА СТУПІНЬ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ.

Якісні перетворення в економіці України, її трансформація в ринкову економічну систему, являють головний зміст процесів, що відбуваються в нинішій суверенній державі. Здійснення реформ викликало чимало труднощів у всіх сферах життя суспільства. Вирішення економічних проблем необхідно шукати на новій методологічній основі, враховуючи сучасні економічні реалії, всебічно вивчаючи причини невдач вже проведених перетворень, досліджуючи теоретичні наробки як вітчизняних, так і закордонних економістів.

Такий підхід поетапних перетворень дозволяє максимально використати інтелектуальний та виробничий потенціали країни, здійснити перетворення в економічній системі, уникаючи різкого розпаду структур і розриву економічних зв'язків, шляхом еволюційного витискання та заміни неефективних структур адміністративно-командної системи ринковими, нерациональних економічних зв'язків - гнучкими раціональними прямими і зворотними зв'язками.

Зокрема, як важливий предмет аналізу виступає соціальна інфраструктура, її будова і сутність, цілі та чинники її розвитку, і гальмування, вибір її пріоритетних галузей. Розвиток соціальної інфраструктури визначає цілий ряд чинників: Неминучість розвитку матеріального виробництва в процесі формування ринкової економіки, зміна структури споживання, тенденція "подорожання" відтворення робочої сили і т.п.

Крім виконання чисто утилітарних соціально-економічних

функція, послуги соціальної інфраструктури сприяють модернізації суспільної і особистої свідомості, полегшують владі стереотипів, готують суспільство до сприйняття, тиражування і генерування нових ідей. Враховуючи настійливу потребу сувереної України у збільшенні кількості людей, здатних просувати вперед сучасне виробництво, а також у прискореному оновленні всіх форм суспільних взаємов'язків, обрана наша тема дослідження видається надзвичайно актуальною.

Проблема підтримки і розвитку соціальної інфраструктури являється однією з найскладніших проблем сучасного етапу реформування економіки України. Необхідність цього диктується кількома причинами: по-перше, магістральним напрямком розвитку світової економічної системи є гуманізація економіки, посилення соціальної захищеності людини, що багато в чому забезпечується послугами соціальної інфраструктури; по-друге, перехід до господарського механізму ринкового типу в Україні, так само як і в інших країнах, що проходять цей шлях, пов'язаний з посиленням соціальної нестабільності, необхідністю ломки стереотипів, модернізації свідомості, чому також сприяють послуги соціальної інфраструктури. Проте на шляху її розвитку постають серйозні перешкоди як на теоретичному, так і на практичному рівні. Рівні аспекти означеної проблеми посідають помітне місце в роботах вітчизняних економістів: Агабаб'яна Е.М., Жаміна В.О., Важніна С.Г., Добровольської О.І. Мішкініна О., Нетесіна Ю.М., Кочерги О.І., Мавараки О.О., Хомеленського Б.М., Васирманіса Е.К. та інші. А також у працях закордонних економістів, таких як Б.Вайсброд, Г.Ханемак, А.Бен-Нер, І.Фішер, А.Маслоу, Г.Грінфіл, П.Данієлс та інші. Проте системного аналізу структури, місце і ролі соціальної

інфраструктури в умовах складного процесу переходу до ринку у цих працях немає, а нечисленні статті у вітчизняних та закордонних спеціалізованих журналах не розкривають повністю і не вирішують цю проблему.

Актуальність проблеми місця і ролі соціальної інфраструктури як у ринковій економіці, так і при переході до неї, її теоретична і практична значимість, недостатній ступінь розробки щодо сучасних умов економіки України обумовили вибір, мету і завдання дисертаційного дослідження.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛЯГАЮТЬ:

- у виявленні місця і ролі соціальної інфраструктури при переході від командно-адміністративної до економічної системи ринкового типу і створенні інформаційного суспільства;
- у виділенні і обґрунтуванні пріоритетних напрямів розвитку соціальної інфраструктури, що забезпечували б максимальну ефективність економіки;

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити сутність соціальної інфраструктури як елементу продуктивних сил і виробничих відносин;
- проаналізувати роль ринкового механізму у формуванні ефективної соціальної інфраструктури України;
- визначити мету розвитку соціальної інфраструктури в умовах ринкової економіки, в врахуванням труднощів економіки переходного типу;
- розкрити зміст "послуг" - як соціально-економічної категорії, елементу і результату функціонування соціальної інфраструктури;
- провести систематизацію чинників, що сприяють і гальмують розвиток соціальної інфраструктури в умовах економіки

перехідного типу;

- провести дослідження ефективності деяких галузей соціальної інфраструктури України;
- вивчити роль і значення інформативації у формуванні нового типу суспільства в Україні.

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.

Методологічною основою аналізу є теорія системного аналізу, положення про причинно-наслідкові зв'язки і відносини, що характеризують закономірності розвитку соціальної інфраструктури в економічній системі ринкового типу в умовах її становлення. При вирішенні поставлених завдань автор широко використовує вітчизняну і зарубіжну наукову літературу з соціально-економічних проблем, документи і матеріали Верховної ради, Кабінету Міністрів України. У процесі роботи над дисертацією було вивчено і проаналізовано роботи українських економістів, вчених країн СНД, численних зарубіжних авторів в проблем сутності, структури і перспектив розвитку соціальної інфраструктури. Під час дослідження автор, опираючись на методи сходження від абстрактного до конкретного, співвідношення історичного і логічного, індукції та дедукції, узагальнення економіко-статистичних даних, провів аналіз розвитку соціальної інфраструктури як в Україні, так і в інших країнах.

ІНФОРМАЦІЙНУ БАЗУ дослідження становлять реальні процеси і взаємозв'язки, що характеризують динаміку розвитку соціальної інфраструктури в умовах переходу до ринкових відносин в економіці України і деяких країн, що вирішують аналогічні проблеми, фактичний матеріал, опублікований в монографіях і періодичних виданнях, статистичних збірниках.

НАУКОВА НОВИЗНА дисертаційної роботи визначається

наступними положеннями:

- розкрито взаємозв'язок між проблемами становлення ринкової економіки в Україні і висунення нових завдань формування соціальної інфраструктури;
- проведено розмежування цілей розвитку соціальної інфраструктури на безпосередню, що діє в умовах економіки перехідного типу, і кінцеву, здійснення якої можливо в умовах вже сформованої ринкової економіки;
- розроблена і проаналізована система чинників, які сприяють або гальмують розвиток соціальної інфраструктури;
- досліджена категорія "послуга" як елемент і результат функціонування соціальної інфраструктури;
- розроблені нові підходи до методики підрахунків ефективності функціонування соціальної інфраструктури в Україні і дано порівняльний аналіз її ефективності по відношенню до країн з розвинутою економікою;
- обґрунтовано пріоритетність інформативації як нового напрямку розвитку соціальної інфраструктури і ключового моменту у створенні в Україні постіндустріального суспільства;
- дано рекомендації по розробці міроприємств по створенню єдиного інформаційного ареалу країни і подальшому входженню України у загальноєвропейський інформаційний простір.

ПРАКТИЧНА ЗНАЧИМІСТЬ дисертаційної роботи полягає у розробці науково-практичних основ формування і розвитку соціальної інфраструктури в умовах переходу до ринкової економіки. Матеріали дослідження, зокрема, можуть бути використані при розробці прогнозів соціально-економічного розвитку України, Харківського регіону, проектів, планів і програм розвитку соціальної інфраструктури, процесів

інформативації, вибору їх спрямованості і методів стимулювання.

Теоретичні положення дисертації також можуть бути використані для поглиблення змісту і логіки викладання курсів політичної економії, основ економічної теорії, а також спецкурсів: "Проблеми формування ринкової інфраструктури в Україні" і "Державне регулювання економіки".

АПРОБАЦІЯ РОБОТИ. Теоретичні і практичні результати дослідження знайшли відбиття у виступах автора на методолгічних семінарах кафедри економічної теорії ХарДАЗТ, на республіканських семінарах "Демократизація господарського життя та активізація людського фактору" (Київ, 18-20 квітня 1988 р.), "Проблеми інтенсифікації суспільного виробництва" (Харків, 1988), щорічних науково-практичних конференціях ХарДАЗТ.

За темою дисертації опубліковано дві праці:

1. Каменева Н.Н., Довгаль В.Е. Потребность в услугах в системе возвышающихся потребностей трудящихся.- Х.: Основа, 1990.
2. Каменева Н.Н. Место "ультраструктуры" в инфраструктуре. Тезисы доклада 57-й научно-технической конференции ХИИТа.- Х.: Изд-во ХИИТа, 1991.- 126 с.

СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ РОБОТИ. Дисертація складається із вступу, двох розділів, що включають чотири параграфи, включення, списку використаної літератури, двох додатків. Текст дисертації викладено на 153 друкованих сторінках.

Структура дисертаційної роботи

Вступ

Розділ 1. Теоретичні засади аналізу соціальної інфраструктури.

1. Економічна природа та місце соціальної інфраструктури в економіці перехідного типу.

2. Послуга, як соціально-економічна категорія.

Розділ 2. Проблеми ефективності функціонування соціальної інфраструктури у ринковій економіці.

1. Особливості вивчення ефективності соціальної інфраструктури.
2. Приоритетні напрями розвитку соціальної інфраструктури у ринковій економіці.

Заклучення.

Список літератури.

Додатки.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Відділення інфраструктурного забезпечення у відтворювальному процесі є результат історичного розвитку розподілу праці і спеціалізації. Інфраструктура - це форма спеціалізації суспільного виробництва особливого виду, оскільки від неї залежить функціонування всього відтворювального процесу.

Виникнення в економічних дослідженнях категорії "інфраструктура" являється закономірним результатом розвитку діалектичного уявлення про загальність, взаємну залежність і взаємну обумовленість явищ дійсності. У якості економічної категорії інфраструктура з'являється поряд із створенням умов для функціонування суспільного виробництва.

В основу класифікації інфраструктури закладено принцип функціонального призначення її об'єктів. І в цій точці зору вона поділяється на виробничу, інституціональну та соціальну.

Соціальна інфраструктура - це сукупність об'єктів торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування населення, житлово-комунального господарства, транспорту,

функція, послуги соціальної інфраструктури сприяють модернізації суспільної і особистої свідомості, полегшують владі стереотипів, готують суспільство до сприйняття, тиражування і генерування нових ідей. Враховуючи настійливу потребу суверенної України у збільшенні кількості людей, здатних просувати вперед сучасне виробництво, а також у прискореному оновленні всіх форм суспільних взаємов'язків, обрана наша тема дослідження видається надзвичайно актуальною.

Проблема підтримки і розвитку соціальної інфраструктури являється однією з найскладніших проблем сучасного етапу реформування економіки України. Необхідність цього диктується кількома причинами: по-перше, магістральним напрямком розвитку світової економічної системи є гуманізація економіки, посилення соціальної захищеності людини, що багато в чому забезпечується послугами соціальної інфраструктури; по-друге, перехід до господарського механізму ринкового типу в Україні, так само як і в інших країнах, що проходять цей шлях, пов'язаний з посиленням соціальної нестабільності, необхідністю ломки стереотипів, модернізації свідомості, чому також сприяють послуги соціальної інфраструктури. Проте на шляху її розвитку постають серйозні перешкоди як на теоретичному, так і на практичному рівні. Різні аспекти означеної проблеми посідають помітне місце в роботах вітчизняних економістів: Агабаб'яна Е.М., Жаміна В.О., Важіна С.Г., Добровольської О. і Мішкініна О., Нетесіна Ю.М., Кочерги О.І., Мавараки О.О., Хомеленського Б.М., Васирманіса Е.К. та інші. А також у працях закордонних економістів, таких як В.Вайсброд, Г.Ханемак, А.Бен-Нер, І.Фішер, А.Маслоу, Г.Грінфіл, П.Даніеле та інші. Проте системного аналізу структури, місце і ролі соціальної

охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, мистецтва, науки, діяльність яких спрямована на задоволення особистих потреб, забезпечення життєдіяльності, інтелектуального розвитку і високої активності індивіда, реалізацію творчого і наукового потенціалу країни, а також певних виробничих відносин, що складаються в результаті використання цих об'єктів і відповідають меті розвитку соціальної інфраструктури.

Нами виділено безпосередню і кінцеву мету розвитку соціальної інфраструктури. Ровподіл цілей її розвитку обумовлений особливостями сучасного стану економіки України. Мета, що її вирішувала соціальна інфраструктура у адміністративно-командній економіці як рівне, безплатне, гарантоване надання послуг усім громадянам країни, - пішло у минуле разом із принципом фінансування - залишковим, і механізмом функціонування - плановим.

Нові ринкові механізми функціонування економіки ще не сформовані у повній мірі і, практично, не діють. Більше того, нерозуміння або ігнорування об'єктивних законів обумовило поглиблення диспропорцій в економіці, деворганізацію грошового обігу, спад обсягів виробництва і ватухання інвестиційної діяльності, ріст безробіття і зниження мотивації до праці як першоджерела створення усіх видів багатства. Міроприємства, здійснювані урядом по формуванню ринкових структур, поки що виявилися малоефективними. "Шокова терапія" в умовах України не дала очікуваних результатів в точки зору активізації діяльності чинників економічного прогресу і формування адекватної світовим аналогам структури цін. Можна навіть сказати, що вона нанесла шкоду економіці, руйнючи діючий виробничий потенціал, не дала очікуваного імпульсу до створення нових, більш ефективних

виробничих та ринкових структур. Обсяг промислового виробництва у січні 1994 року в порівнянні в січнем 1993 року зменшився майже на третину (82,74%). У порівнянні в січнем 1993 року скоротилося виробництво 128 із 146 найважливіших видів продукції. 900 підприємств промислового виробництва повністю вупинили сво роботу. Обмеженість купівельної спроможності населеннявнаслідок постійного росту цін на продовольчі і непродовольчі товари приввана до скорочення їх споживання і вублїннябільше як 2/3 населення. У таких умовах безпосередньою метою ровитку соціальної інфраструктури видається перш ва все вирішення проблем, які породив процес переходу до ринкового механізму, тобто створення умов для мінімального задоволення потреб в рівній мірі для всіх членів суспільства, неважливо від рівня їх прибутків, і, в принципі, вбереження самої соціальної інфраструктури як структурного елемента економіки.

Безпосередня мета ровитку соціальної інфраструктури породжена проблемами економіки переходного типу і діє в рамках цієї економіки. По мірі формування ринкових відносин, їх удосконалення змінюється мета ровитку соціальної інфраструктури: головним стає створення умов для всебічного ровитку особи, максимальної реалізації творчого і наукового потенціалу країни. Саме ринковий механізм створює умови реалізації кінцевої мети ровитку соціальної інфраструктури: досягнення такого рівня ровитку матеріального виробництва, коли більша частина населення може бути зайнята у сфері соціальної інфраструктури, і отримання її послуг валежатиме, головним чином, від потреб і матеріальних можливостей споживача.

На ровиток соціальної інфраструктури впливає багато чинників. Основні в них ми систематизували і ровподілили на дві

групи: чинники, що сприяють розвитку соціальної інфраструктури в рамках реалізації кінцевої мети її розвитку;

- система факторів, що впливає на розвиток соціальної інфраструктури в рамках реалізації безпосередньої мети її функціонування.

До першої групи слід віднести виробничий та споживацький попит, регулюючі заходи в боку держави.

Друга група чинників включає: безкоштовне надання основної маси послуг соціальної інфраструктури через суспільні фонди споживання; зниження рівня споживання населення, що приводить до рівного скорочення потреб у послугах соціальної інфраструктури; вирівнювання коефіцієнтів еластичності попиту на послуги і промислову продукцію; демографічний фактор, що виявляється перш за все через процес "старіння" населення, несприятливий вплив екологічного становища на стан здоров'я населення, що для України особливо актуально.

Логіка роботи передбачає в'ясування сутності центральної категорії дослідження - категорії "послуга"

Процес виникнення та розвитку потреби в послугах тісно пов'язаний в процесом відокремлення і виділення соціальної інфраструктури в окремий самостійний елемент економічної системи. Особливістю виникнення послуги є те, що суб'єктом її дії є не суспільне виробництво, а індивід. Виникнення потреб в послугах являється результатом тривалого розвитку і удосконалення потреб. Динаміку цього процесу регулює закон підвищення потреб.

У становленні потреб ми виділяємо три "щабелі". На першому відбувається механічне збільшення потреб в матеріальних благах, тобто задоволення насущних /першочергових/ потреб.

Другий щабель пов'язаний в удосконаленням структури споживання в плані наближення до науково обґрунтованих норм.

Вищим щабелем /на сучасному етапі розвитку суспільства/ є зміна способів і форм споживання. На цьому щабелі в'являються потреби в послугах, а зміна індивідуальної форми споживання суспільною веде до появи і відокремлення соціальної інфраструктури.

Для більш повної характеристики категорії "послуга" ми вважаємо необхідним розв'язувати категорії "послуга" і "процес виробництва послуг".

"Процес виробництва послуг" є результатом функціонування соціальної інфраструктури, вміст якого направлений безпосередньо на відтворення людини, формування і розвиток її біосоціальних якостей.

"Послуга" - елемент соціальної інфраструктури, що являє собою об'єктивований в людині ефект виробництва послуг, тобто приріст продуктивних здібностей людини, її продуктивної сили.

Послуги, у порівнянні з іншими результатами людської праці мають певні особливості, найбільш очевидною з яких являється їх нематеріальна сутність, що, на наш погляд, не усуває продуктивну сутність цього продукту праці. Ми вважаємо, що послуги соціальної інфраструктури являються результатом продуктивної праці, можуть вступати в обмін і володіють всіма якостями товару: споживацькою вартістю і вартістю.

Прояви особливостей послуг соціальної інфраструктури містяться в особливостях основі економічної діяльності по їх створенню, використанню ресурсів та кадрів, в оцінці їх суспільно-економічної ефективності, що в свою чергу обумовлює специфіку планування і управління, функціонування і розвитку

всієї соціальної інфраструктури.

ДРУГИЙ розділ дисертаційної роботи присвячений аналізу особливостей вивчення ефективності галузей соціальної інфраструктури і обґрунтуванню на базі цього аналізу найбільш пріоритетних галузей її розвитку.

Вивчення ефективності соціальної інфраструктури помітно відрізняється від вивчення ефективності галузей матеріального виробництва. Особливості містяться в тому, що в галузях соціальної інфраструктури ефектом є задоволення тих потреб людей, котрі звичайно характеризуються не економічними, а соціальними показниками.

При аналізі ефективності соціальної інфраструктури ми виділяємо декілька рівнів: народногосподарський, регіональний, галузевий, а також на рівень окремої програми, планів. Кожен рівень аналізу має свої особливості, але є деякі загальні вимоги.

Для них відносяться:

- прямий тісний зв'язок результатів функціонування соціальної інфраструктури в цілому, окремих її галузей, рівнів програм в досягненні мети розвитку соціальної інфраструктури та суспільного виробництва;
- поєднання соціальних результатів в економічних;
- тісний зв'язок в чинниками, що визначають розвиток соціальної інфраструктури як у цілому, так і на рівні галузі чи програм;
- наявність необхідної статистичної інформації та її доступність.

Оцінка ефективності соціальної інфраструктури базується на відповідних суспільних критеріях, які можна сформувати тільки

на основі системного підходу. Нам вдається, що в першу чергу критерії оцінки ефективності повинні сприяти реалізації розвитку самої соціальної інфраструктури та суспільства. При цьому вони не тільки не повинні послаблювати вплив на раціональний перебіг економічних процесів, а навпаки, критерії ефективності і базовані на них показники повинні розроблятися таким чином, щоб соціальні та економічні моменти ефективності поєдналися в обмеженнями, що забезпечують соціальні пріоритети суспільства. Такому підходу до ефективності соціальної інфраструктури відповідає категорія "суспільна ефективність".

Суспільна ефективність соціальної інфраструктури відбиває зміну загального корисного ефекту по відношенню до зміни обсягу витрачених ресурсів. Суспільна ефективність виражається через систему показників.

Існуючий суспільний ефект функціонування соціальної інфраструктури відбивається показниками реалізації соціально-економічних цілей на конкретному етапі суспільного розвитку. Необхідно особливо підкреслити, що точна оцінка розвитку соціальної інфраструктури не можлива без конкретного уявлення про майбутній устрій суспільства, його характер і особливості. Саме на базі цих уявлень і виводяться критерії оцінки розвитку галузей соціальної інфраструктури. Але, якщо ми будемо вимірювати і оцінювати новий ступінь розвитку соціальної інфраструктури, виходячи із критеріїв оцінки, що склалися в даний час, то об'єктивно це буде в певній мірі сприяти збереженню старих нерациональних елементів і тенденцій її розвитку.

Вивчення ефективності окремих галузей соціальної інфраструктури присвячено багато праць як вітчизняних, так і

вакординих економістів, і в цьому напрямі досягнуті безсумнівні результати /особливо у підрахунку ефективності галузей охорони здоров'я, освіти/.

Проблема оцінки ефективності комплексу галузей соціальної інфраструктури краще розроблена у роботах економістів західних шкіл, які за допомогою цілої системи індексів аналізують залежність між рівнем розвитку, що вимірюється ВВП у розрахунку на душу населення, і якістю життя, що включає кількість і якість послуг, які споживаються. Недоліки цих оцінок полягають у тому, що вони враховуються, в основному, відносно декількох, а не всього комплексу галузей соціальної інфраструктури. Крім того, у врахованих індексах не враховується "зворотний зв'язок" - залежність економічного росту від рівня розвитку соціальної інфраструктури.

Нами зроблена спроба проаналізувати ефективність соціальної інфраструктури в Україні в точки зору витрат на її функціонування /на "вході"/; в точки зору результатів її функціонування /на "виході"/; і порівняти ці результати з аналогічними показниками розвитку капіталістичних держав. З аналізу випливає, що не дивлячись на значне відставання "на вході" системи, показники "на виході" характеризуються зближенням і навіть вирівнюванням деяких результатів розвитку соціальної інфраструктури України і розвинутих країн світу. Це пояснюється, на наш погляд, тим, що в Україні склалася своєрідна ситуація у комплексі галузей соціальної інфраструктури. Ефективність більшості галузей відстає від аналогічних показників постіндустріальних країн /торгівля, медичне обслуговування, засоби комунікації та інші/. Але рівень розвитку та ефективності ряду галузей соціальної інфраструктури

України знаходяться на рівні роввинених держав /система початкової та середньої освіти, досягнення фундаментальних наук/. Така ситуація нерівномірності розвитку соціальної інфраструктури - в результаті панування волюнтаризма в управлінні економікою, головним наслідком якого є диспропорціональність всього народногосподарського комплексу минулого Радянського Союзу і галузей соціальної інфраструктури зокрема.

Враховуючи тяжку економічну криву, в якій знаходиться Україна, дуже легко втратити і ці нечисленні передові позиції, що ще більше відкине країну від гідного економічного рівня. Високий освітній рівень населення, великий зачин класних вчених і спеціалістів - це безцінний економічний потенціал, який потрібно враховувати при розробці державних програм виходу із криви і подальшого економічного розвитку країни. Дуже важливо в умовах тотального дефіциту заходів думати і, головне, підтримувати програми комп'ютеризації або інформатизації суспільства, бо без таких програм неможливо вийти із криви в мінімальними втратами і максимальною вигодою для країни. Вирішення безпосередньої мети розвитку соціальної інфраструктури не повинно затемнювати вирішення завдань кінцевої мети її розвитку. Сьогодні необхідно з'ясувати підвалини майбутнього благополуччя, а це означає правильно визначити пріоритетні напрями розвитку соціальної інфраструктури.

При безумовній необхідності комплексного розвитку соціальної інфраструктури, існують пріоритетні напрями її розвитку, які визначаються ситуацією, що склалася.

Під впливом науково-технічного прогресу, нових технологій,

васобів вв'язку, інформатики, міжнародного і внутрішнього розподілу праці в економічних системах будь-якого типу посилюються інтегральні процеси, що приводять до поступової, еволюційної зміни традиційних виробничих відносин, появи нових елементів в їх функціонуванні

В економічних системах в традиційно розвинених ринковими відносинами посилюється вплив держави на економіку, в'являється програмування з елементами планування, особливо соціальної сфери державні вмовлення, загальні природоохоронні міроприємства.

Наслідком зростання науково-технічної та інформаційної активності стає безпосередня реалізація винаходів в техніці, технології, соціальній та організаційній сферах. Це в свою чергу приводить до виникнення нових критеріїв оцінки функціонування економічної системи в цілому і соціальної інфраструктури окрема. Сьогодні до них відносяться - не валовий продукт, не кількість васобів виробництва, навіть наукомістких, а здатність соціуму, економічної системи, максимально використовувати творчий потенціал людини, його соціальну, виробничу, новаційну та інноваційну активність.

Саме в умовах зростаючого рівноманіття і в той же час збереження власної цілісності суверенної економічної системи в рамках світової, ключового значення набирає такий процес як інформативація. Саме в Україні вона має сприятливі умови /що довели дослідження/, може допомогти вивести країну із кризи і, безумовно, вона є найважливішою умовою переходу України до постіндустріального суспільства.

Інформативація - особливий соціально історичний процес стрімково збільшення виробництва і розповсюдження суспільно і соціально значимої інформації.

Як економічна категорія інформація виступає в точці зору забезпечення цілеспрямованих дій суб'єкта, тобто якісний бік інформаційної активності обумовлений задатністю суб'єкта прийняти і обробити її, прийняти оптимальне рішення, щоб визначити економічну поведінку і напрями розвитку як економічної системи в цілому, так і окремих елементів.

Інформативацію правомірно розглядати і під кутом зору еволюції послуг, які, по-перше, входять у якість органічного елементу у склад найновіших технологій, по-друге, виступають мало не головним споживачем науково-технічної продукції, по-третє, готують для інформативації робочу силу і суспільство в цілому і, по-четверте, забезпечують рух інформаційних потоків.

Було б передчасним розглядати інформативацію в Україні як крупномасштабний зрілий процес. Проте, багато важливих напрямів цього процесу вкрай нерівномірно, вибірково і фрагментарно, але все активніше заважають про себе.

Потенційні можливості інформативації в Україні підтверджуються проведенням нами аналізом кваліфікації і структури робочої сили, а також зростаючим досить швидкими темпами парком ЕОМ. Залучення України в світовий ринок також буде прискорювати інформативацію та комп'ютеризацію суспільства. Вплив світового ринку може реалізуватися по трьох каналах: інтернаціоналізацію та уніфікацію виробничого процесу і "демонстраційний ефект".

Проте, проблеми економіки переходного типу відсувають питання інформативації на задній план. Кривий стан інформатики в Україні погіршується в кожному дні.

В якості варіанту виходу із такого стану може стати

державна програма, базована на створенні технополісів, коли ставка робиться на виробництво обмеженої кількості наукомістких товарів, вдатних завоювати світ.

Якщо на рівні держави прогресивною формою інформативації є створення технополісів, то первинною ланкою цього процесу являються малі форми інноваційної діяльності, які отримують у якості свого суб'єкта підприємця. Стимулювання процесу інформативації на цьому рівні може здійснюватися шляхом підтримки перспективного напрямку малого підприємництва /"ривикового" або "венчурного"/, у якому сполучаються два напрями діяльності: інноваційна та фінансова. Функціонування таких підприємств на договірних ринкових засадах при обов'язковому консультативному забезпеченні з боку держави буде також ефективно сприяти процесу інформативації в Україні.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ відображені в публікаціях:

1. Каменева Н.Н., Довгаль В.Е. Потребность в услугах в системе возвышающихся потребностей трудящихся. - Харьков: Основа, 1990.
2. Каменева Н.Н. Место "ультраструктуры" в инфраструктуре. Тезисы доклада на 57-й научно-технической конференции ХИИТа. - Харьков: Изд-во ХИИТа, 1991.

Kameneva N.N. The social infrastructure in the market economy. Thesis for Ph.D. degree (Economic Sciences) application on speciality 08.01.01 - Political Economic, Kharkov State University, Kharkov, 1995.

We present two scientific papers that contain theoretical reseaches of development of social infrastructure in conditions of transformation to the market and market economy. System of factors increasing and decreasing development of social infrastructure during transformation period was established. The aims of development of social infrastructure were divided into acting and final. The priority of direction development of social infrastructure - informatization was emphasised and proved. Informatization is the key moment of the Ukrainian way out of the crises. Recomendations on entering the Ukraine into Common European information area were given.

Каменева Н.Н. Социальная инфраструктура в условиях рыночной экономики.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01 - политическая экономия. Харьковский гос. ун-т, Харьков, 1996.

Защищается 2 научные работы, которые содержат теоретические исследования развития социальной инфраструктуры в условиях перехода к рынку и рыночной экономики. Установлена система факторов способствующих и тормозящих развитие социальной инфраструктуры в трансформационный период, разграничены цели ее развития на непосредственную и конечную. Выделено и обосновано приоритетное направление развития социальной инфраструктуры - информатизации, как ключевого момента выхода Украины из кризиса и создания постиндустриального общества. Даны рекомендации по вхождению Украины в общеевропейское информационное пространство.

Ключові слова:

Соціальна інфраструктура, мета розвитку, безпосередня, кінцева. інформатизація, пріоритетні напрями.

Підписано до друку 13.07.1995 р.
Формат паперу 60x84 1/16 . Папір писальний. Друк високий.
Умовн.-друк.арк. 2,0. Обл.-вид.арк. 2,25
Замовлення № 141 . Тираж 100 .

Комп'ютерно-видавничий комплекс ХарДАЗТу,
310050 , Харків - 50 , пл. Фейєрбаха, 7.

451653

"31" серпня 1995р.

Спеціалізована рада Д 02.02.11 в Харківському державному університеті підтверджує, що захист дисертації Каменевої Н.Н. за темою "Соціальна інфраструктура в умовах ринкової економіки" на здобуття вченого ступеню кандидата економічних наук за спеціальністю 08.01.01 - політична економія відбудеться 15 вересня 1995р. у 17-15 за адресою: 310077, м. Харків, майдан Свободи, 4, ауд. У-67.

Автореферат було розіслано "25" липня 1995р. З технічних причин при розсилці автореферату у частині тиражу не було віддруковано дату захисту.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

В.М.Соболев

AB 32.929

AB 32.929